

ÅKERBÖNA SOM PROTEINKÄLLA

Mjök som produceras av svenskodlat foder står på önskelistan hos både producenter och konsumenter. Och det är givetvis också en plånboksfråga.

Kring 6 kr/kg för koncentratet, och en allt starkare känsla av att importerad soja inte är långsiktigt hållbart – det finns skäl bakom det ökade intresset för svenska proteinfoder. Detta har satt fokus på åkerbönan som har betydligt högre råproteinhalt än ärtorna och som utfodrad tillsammans med raps kan ersätta koncentratet i foderstaten om avkastningskraven på korna inte är för höga.

– Det snackas om att det kan bli problem för korna, men problemet är inte korna utan odlingen, menar Niels Andresen, numera regional rådgivare på Jordbruksverket men också med många rådgivningsår bakom sig på Hushållningssällskapet.

– Mjölkgårdarnas växtföljder är redan rätt pressade och prio ett är att få fram tillräckligt med bra vallensilage. Dessutom är odlingssäkerheten för åkerbönan inte så bra. Hittills är det detta som hindrar en ökad användning av åkerböna

Tillräckliga mängder av åkerböna kan alltså vara svårt att få fram på mjölkgårdarna, och här måste något ske med prisbilden så att växtodlingsgårdarna tycker att det är lönt med risktagandet, menar Niels. Om de inte får mer betalt för åkerböna än för spannmål odlar de givetvis hellre spannmål som är en mycket säkrare gröda.

Men dessbättre är kanske en vändning på gång med bättre tillgång. I alla fall Margareta Dahlberg på LG Husdjurstjänst i Linköping berättar att det funnits gott om bönor under hösten 2009.

– **I mjölkalkylen är åkerbönan** undervärderad, menar Niels Andresen. Med tanke på att koncentratet ligger på 6 kronor så borde bönorna kunna värderas till 3:50-4 kr när man jämför vad de tillför i foderstaten.

ILLUSTRATION: SOFIA WRANGSJÖ

– Många vågar inte riktigt ta bort koncentratet helt, säger Margareta, det känns inte tillräckligt säkert. Men en blandning av spannmål, åkerböna och raps fungerar om man nöjer sig med en mjölkavkastning på 8 000 – 8 500 kg.

– Jag har all respekt för dem som vill mjölka 9 000 kg och mer, säger Niels, men ett sådant beslut handlar om annat än pengar, man är duktig och vill få utlopp för sitt kunnande. Men ger man 5 kg koncentrat för att kunna mjölka 9 500 kg, så finns det en risk för att man bara byter pengar med foderföretagen. ●

SÅ HÄR GÖR VI...

HANS-ERIK BLIDSTAM

Kåragården, Fölene, Herrljunga

Gården har 90 kor och är självförsörjande på foder och har åkerböna i foderstaten sedan 2001. Högmjölkkorna får också 1 kg rapsfrö som börjar trappas ner efter fjärde månaden i laktationen. För närvarande innehåller fullfodret 3,5 kg åkerböna per ko och dag, men det varierar och beror på kvaliteten på vallfodret. Mellan åren har det varit stora skillnader, mellan 2 och 4 kg.

– Vi har inte sett några negativa effekter av nivån 4 kg, säger Hans-Erik.

Bönorna sammals med spannmål i en hammarkvarn. De odlas även i samodling tillsammans med vete. Skulle bönona gå dåligt något år så breder vetet ut sig, och tidsmässigt är vete det spannmålsslags som mognar mest i fas och blir tröskfärdigt samtidigt med bönona.

Att odla det egna proteinfodret innebar inte att man behövde minska koantalet, utan det var spannmålsodlingen

som fick minskad areal. Hans-Erik är nöjd med att klara produktionen på hemmaodlat protein.

– Det enda jag inte har själv är soja, och det är ingen vinst att köpa koncentrat bara för att få det. Med den egna rapsen klarar vi högmjölkkarna bra.

På frågan om valet mellan vit- eller brokblommig åkerböna svarar Hans-Erik snabbt:

– Enligt litteraturen är det brokblommiga sorter som gäller för idisslarna så det håller jag mig till.

Utsädet är eget, så bristen på utsäde till brokblommiga sorter i handeln har han inte märkt av.

Några tips

- Ta hem ett litet prov innan du köper ett större parti torkad åkerböna. Hårt torkade bönor kan ibland vara svårkrossade och hoppa så att maskineriet inte får grepp om dem.
- Malning i hammarkvarn med 2,5-4 mm såll är en säker och billig lösning. Bäst att blanda i fodermix men fungerar också att fodra separat.
- Kan sammalas med 1/3 rapsfrö i hammarkvarnen. Rapsfrö kan inte malas ensamt utom i speciella kvarnar eftersom det är så fett att det kletar igen.
- I en foderstat med spannmål, åkerböna och raps som kraftfoder åtgår 0,15-0,25 ha för odling av åkerböna per årsko med rekrytering

JAKTEN PÅ AAT-PROTEIN

Åkerböna behöver kompletteras med proteinfoder som inte bryts ner i våmmen.

Spannmål, åkerböna och raps – det duger för att mjölka 8 000 kilo. Det är rådgivarna överens om även om de lägger betoningen lite olika på vilka problemen och möjligheterna är. Och givetvis är det en förutsättning att man samtidigt satsar på högsta grovfoderkvalitet som ger stor konsumtion.

Det finns exempel där man med en fodermix med bra vallfoder och en kraftfoderinblandning på 6–7 kg spannmål, 2,5–3 kg åkerböna och 1–1,5 kg rapsfrö landar på en avkastning på 8 500 till 9 000 kg mjölk, säger Niels Andresen.

Men hur fungerar åkerböna för en ko som mjölkar 9 000 – 9 500 kg? Åkerböna innehåller gott om råprotein, men det handlar också om proteinkvalitet.

– Åkerbönan är en enklare proteinkälla, säger Torbjörn Lundborg på Freja Husdjur, framför allt är det för lite metionin. Till kor som ska mjölka lite mer ser jag åkerböna som en grund som kan ersätta de första kilona av koncentratet. Åkerböna innehåller faktiskt också lika mycket stärkelse som havre, så delvis konkurrerar de med spannmålen om utrymmet för stärkelse i foderstaten.

– Valet av fodermedel i ekologisk produktion är en jakt på AAT-protein, menar Margareta Dahlberg på LG Husdjurstjänst, dvs proteiner som inte bryts ner redan i våmmen. En ko klarar att mjölka 8 000 kg med hjälp av mikrobprotein som bildas i våmmen. Men högmjölkkarna behöver också proteiner som inte bryts ner förrän i tarmen, och soja är rikt på sådant värmestabil protein. Men man kan nog många gånger byta ut hälften av koncentrationen mot åkerböna och raps utan stora nackdelar och till ett lägre pris.

Torbjörn Lundborg hänvisar också till försök som visar att proteinnedbrytningen i våmmen kan minskas genom grövre krossning. AAT-värdet höjdes väsentligt när partikelstorleken ökade från 1 mm till 4 mm.

Gamla rekommendationer kring åkerböna säger att de inte bör utgöra mer än 20% av kraftfodret, t ex bara 2 kg av totalt 10. Dagens rådgivare menar att den gränsen går att tänja på, och Torbjörn Lundborg anger den till 35%.

– 3–4 kg går att ge utan problem, menar Niels Andresen.

Åkerbönanas tannininnehåll ser han heller inget problem med.

– Det är en fördel eftersom tanninerna bromsar proteinnedbrytningen i våmmen.

Margareta Dahlberg har mest erfarenhet av utfodring med vitblommiga åkerböna som har ett lägre tannininnehåll än brokblommiga, som Aurora, och därför föredras smakmässigt av korna. Men hon menar att bitterheten är ett litet problem när man blandar åkerbönan med andra fodermedel. •

KRAV-regeln säger

100% av fodret ska vara KRAV-certifierat, minéralfodret borträknat.

Självförsörjningsgraden på foder ska vara minst 50% på årsbasis. Som självförsörjning räknas också samarbetsavtal om foder mot gödsel med närliggande KRAV-certifierad gård.

Kraftfoderandelen får under laktationens tre första månader vara 50%, därefter 40%.